

TÜRÜK

2020, Yıl/Year: 8, Sayı/Issue: 21, ISSN: 2147-8872

TÜRÜK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi
TURUK International Language, Literature and Folklore Researches Journal

Geliş Tarihi / *Date of Received*: 11.03.2020

Kabul Tarihi / *Date of Accepted*: 06.05.2020

Sayfa / *Page*: 333-343

Research Article / Araştırma Makalesi

Yazar / *Writer*:

Türkan İdil Ayhan

Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Programı Yüksek

Lisans Öğrencisi

idilayhan18@gmail.com

BELİRTİLİ AD TAMLAMALARINDA ANLAM İLİŞKİLERİ

Öz

Ad tamlaması, aralarında anlamca ilgi bulunan en az iki isimden meydana gelmiş kelime grubudur. Ad tamlamalarının alt başlıkları, çeşitleri mevcuttur. Yazarların var olduğu konusunda ortak noktada buluştukları belirtilen ad tamlaması hususu yazı boyunca işlenecek konu olacaktır. Fakat öncelikle dilin birbirinden farklılıklarını ve benzerliklerini inceleyen dil bilimcilerin inceleme alanına değinmek gerekir. Geleneksel dilbiliminin alışlagelmiş dil bilgisi kuralları ile dilbilimcilerin aktardığı dil bilgisi birbirlerinden oldukça farklıdır. Bu farklılardan biri de dilbiliminin grameri tanımlarken anlam hususu üzerinde de durmasıdır. Anlam, bir sözcüğün ya da cümlenin anlattığı düşünce, zihnimizde canlandırdığı şeydir. Aynı zamanda iletişim için gerekli olan, olmazsa olmaz kavramlardan biridir. Bu noktada semantik kavramı devreye girer. Semantik kelimesinin sözlük karşılığına bakıldığında karşımıza “anlambilim” çıkmaktadır. Semantik iki şekilde inceleme gerçekleştirir. Bunlar: Felsefi ve mantıksaldır. Felsefi tarafına bakıldığında kelimelerin arasındaki ilişki ön plana çıkar. Yani Türkçe derslerinde sıkça duyduğumuz kelimenin temel anlamı, yan anlamı gibi nitelikler bu alanın inceleme grubuna girer. Bu sebeple yazının yazılış amacına paralel olarak belirtilen ad tamlamalarının anlamları irdelenmiş ve çeşitli çıkarımlarda bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Belirtilen ad tamlaması, semantik, dilbilim, dil bilgisi, tasnif

MEANING RELATIONSHIP IN SPECIFIED NOUN PHRASE

Abstract

Noun clause, these are groups of words consist of at least two names that are meaningfully relevant. There are subtitles of noun clauses. The subject of the article is the specified name completion that the authors agree at the common point about its existence. But first of all it is necessary to mention that the study field of linguists ego study about language differences and similarities. There are the usual grammar rules of traditional linguistics and the grammar transmitted by linguists is one of these differences. Meaning is what a word action or concept is all about its purpose, significance or definition. It is also one of the indispensable purports required for communication. At this point, semantics comes into play. When you look at the purport of "meaning" actually you find "semantics". Semantics has two ways of examination. These are: philosophical and logical. Philosophically, the relationship between words shows up. That is, qualifications such as central meaning and side meaning of the word we hear frequently in Turkish subject include the study group of this field.

Keywords: Specified noun phrase, semantics, linguists, grammar, classification

Giriş

Türkiye Türkçesi gramerinde belirtili ve belirtisiz isim tamlamaları üzerine pek çok fikir ayrılığı ve sorundan bahsedilebilir. Celal Demir isim tamlaması ile ilgili sorunları; tanımlama sorunu, tasnif sorunu ve isimlendirme (tesmiye) sorunu başlıklarıyla açıklar. Türkçe için sorun -ya da eksiklik- sayılabilecek bir diğer husus ise dil bilgisi kitaplarının çoğunda isim tamlamalarının anlamsal boyutunun dikkate alınmaması ve işlenmemesidir. Sadece belirtili ad tamlamalarının değil, öbeklerin ve tamlamaların morfolojik özellikleri irdelenmekte anlam ise ikinci plana atılmaktadır.

Bu yazıda belirtili ad tamlamalarının anlamları 8 ayrı dilbilimcinin (Haydar Ediskun, Kaya Bilgegil, Tahir Nejat Gencan, S.S. Mayzel, Andrey Kononov, Robert Dixon, Ronald Langacker, Sezai Güneş) gruplandırmaları doğrultusunda değerlendirilecek ve sonucunda belirtili ad tamlamalarının anlamları üzerine gruplandırma denemesi yapılacaktır. Yazının sonunda Muharrem Ergin'in Türk Dil Bilgisi'nde geçen yüz adet belirtili ad tamlamasının anlamı belirlenecek ve kullanım sıklıkları tablo ile belirtilecektir.

Yazının başlangıcında belirtili ad tamlamalarının tanımı ve eski dil bilgisi kitaplarında işleyişinden bahsedilecek, daha sonra anlam ilişkisi hususuna değinilecektir.

1. Belirtili Ad Tamlaması Nedir?

Dil bilgisi kitaplarında "hem tamlayananın hem de tamlananın ek aldığı tamlama" biçiminde tarif edilen bu tür isim tamlamasının varlığı, her yazar tarafından kabul edilmektedir. Yazarların çoğu, birinci ögeye bağlanan ilgi hali (+in, +nin) ekinin ikinci ögeyi belirli hale getirdiğini ifade ederek bu özelliğinden dolayı bu tür tamlamaya "belirtili/belirli" isim tamlaması

demişlerdir (Demir, 2007: 9). Tahsin Banguoğlu ise birinci ögenin anlam bakımından iyelik ekli ögeyi sınırlayıp belirli hale getirdiğini ifade ederek bu tür tamlamaya “belirli ad takımı” adını vermiştir. Nurettin Koç “bir adın anlamının başka bir ad tarafından tamamlanması” veya “bir adın anlamının başka bir ad tarafından belirli hale getirilmesi” şeklinde tanım yaparak hem tamlayan hem de tamlanan unsurun ad görevinde kullanılmasına atıfta bulunmuştur (Nurettin Koç, Yeni Dilbilgisi, İnkılâp Kitap Evi, İstanbul 1996, s. 429).

2-Dil Bilgisi Kitaplarında Ad Tamlaması

Eski dil bilgisi kitaplarında isim tamlaması “terkîb-i izâfî” veya sadece “izâfet” terimiyle karşılanmıştır. Bu konu üzerine yapı ve anlam bakımından ayrıntılı inceleme yapıldığı da söylenemez. Örneğin rüştiye, idadi ve sultani mekteplerinde okutulması amacıyla yazılan ilk dilbilgisi kitaplarında isim tamlaması “mülkiyet bildirenler” ve “özellik bildirenler” olmak üzere iki gruba ayrılarak incelenmiştir:

“... İzâfet ikiye inkisâm eder: Birine izâfet-i temlikiye, diğerine izâfet-i beyaniye itlâk olunur. İzâfet-i temlikiye temellük ve ihtisas ma'nâlarını beyân eder... İzâfet-i beyaniye, bir şeyin nev'ini ve neden ma'mül edildiğini beyân ve iş'ar eden izafetlerdir.” (Demir, 2007: 30)

3. Dil İle İlgili Anlam Ve Belirtili Ad Tamlamalarında Anlam İlişkisi

Belirtili ad tamlamaları arasındaki anlam ilişkilerini daha iyi kavramak için dil açısından anlam üzerinde durmak gerekir. *Anlam, herhangi bir dil birimini duyduğumuzda veya gördüğümüzde zihnimizde uyanan tasarım olarak tanımlanabilir* (Gökdayı, 2017: 7). Bir dil biriminin ilettiği kavram, tasarım, düşünce, içerik olarak da açıklanabilir. Dilin içinde yaşadığımız, mümkün olan veya hayal ettiğimiz dünya hakkında insanlara açıkladıkları da olabilir. Şimdi bu “dil açısından anlam” teriminin üzerinde duralım. “Çaya gidiyorum” cümlesini inceleyecek olursak bu cümleden çıkarabileceğimiz 2 farklı sonuç vardır. “Çay içmeye gidiyorum” ya da “Çay kenarında gezinmeye gidiyorum”. Paragrafta tanımı verilen dilde anlamı kavramanın önemi de bu noktada ortaya çıkar. Çoğu kaynakta belirtili isim tamlamalarının anlamsal boyutu dikkate alınmamakta olup sadece morfolojik özellikleri irdelense de çağdaş dilbilim¹ biçiminden çok tamlamaların aralarında kurduğu anlam ilişkisi ile ilgilenir.

4. Belirtili Ad Tamlamalarının Anlamları Üzerine Yapılan Tasnifler

Ediskun (1958:114) belirtili isim tamlamalarını anlamlarına göre yedi grupta inceler: a) Bir nesnenin bir nesneyle **gerçekten** ya da **varsayılabılır** olarak ilgisi bulunduğunu gösterir: Çocuğun **paltosu** (palto, gerçekten çocuğa aittir.) b) Bir niteliğin bir nesneye ait olduğunu gösterir: Suyun **yeşili** c) Parçanın bütüne ait olduğunu gösterir: Vapurun **bacası** (baca, vapura aittir.) ç) Bir miktarın bir nesneye ait olduğunu gösterir: Gazın **litresi** (bir litrelik miktar, gaz nesnesine aittir.) d) İşin özneye ait olduğunu gösterir: Atletin **koşması** (koşma işi, koşan atlete aittir.) e) İşin nesneye ait olduğunu gösterir: Mektubun **yazılması** (yazılma, yazma işinin etkisine uğrayan mektuba aittir.) f) Durumun onu oluşturanına ait olduğunu gösterir: Ananın **kederi** (keder, kederlenen anaya aittir.)

Kononov (1956) belirtili ad tamlamalarının anlam özelliklerini şöyle belirtmiştir: 1. iyelik ilgisi: **Öğretmenin odası**. 2. Kişinin hareket ve durumla ilgisi: **Çocuğun ağlaması**. 3. Nesnenin

¹ Saussure'de Dil, Dilbilim ve Göstergibilim için bk. (Bircan, 2015)

hareket ve durumla ilgisi: *Mektubun yazılması*. 4. Bir bölümün bütünle ilgisi, nesne ve kişi topluluğu: *Öğrencilerin çoğu*. 5. Yer ve zaman ilgisi: *Yolun genişliği*, 6. Nitelik ve özelliklerin onları tanıyanlara ilgisi: *Karın beyazlığı, yüzün güzelliği*. 7. Görev dolayısıyla ilgi: *Okulun müdürü*. (Akt. Atabay vd. 1983: 52).

Bilgegil (1982:118-119) belirtili ad tamlamasını sahiplik, aitlik, sebep, tahsis, niteleme ve belirsizlik biçiminde altı gruba ayırarak incelemiştir: 1. sahiplik: *Hasan'ın evi, Ali'nin parası*, 2. Aitlik: *Okulun kapısı, Adana'nın yolu*, 3. Sebep: *Hocanın korkusu, savaşın endişesi, kazanmanın ümidi*, 4. Tahsis: *Trabzon'un yağmuru, Karadeniz'in fırtınası, yazın sıcağı*, 5. Niteleme: *insanın güzeli, çakının keskini, hikayenin korkuncu*, 6. Belgisizlik: *Padişahın biri, cariyenin biri...*"

Gencan (1983:159-160) belirtili ad tamlamalarını yedi gruba ayırarak incelemiştir: 1. iyelik anlamı verir: *Çocuğun gömleği*, 2. Toplumsal ilgiler belirtir: *Orhan'ın babası, benim dayım* 3. Yerlerle ilgileri belirtir: *Yalçın'ın köyü, Yalçın'ın mahallesi*, 4. iç benlikle ilgili kavramları belirtir: *Çocuğun zekası, senin talihin*, 5. Kişisel oluşları belirtir: *Sevim'in yürüyüşü, sizin sağlığını*, 6. Türü yönlerden ilgiler belirtir: *Sözün doğrusu, arkadaşların birkaçı, onun okuması*, 7. Tümleneni sıfat olan ad takımları da kullanılır: *Çiçeğin güzeli, sözün doğrusu, arkadaşın biri, tarlanın hangisi*.

Güneş (1996: 334-335) belirtili isim tamlamalarında iki unsur arasındaki aitlik ilişkisi değişik yönlerden cereyan edebilmektedir, diyerek farklı anlamlandırmalardan bahseder: a) Bir varlığın bir varlığa ait olduğu belirtilir: *Çocuğun kalemi*. b) Bir yapı maddesiyle, o maddeden yapılmış şey arasındaki ilişkiyi gösterir: *Elbisenin kumaşı*. c) Parçanın bütüne ait olduğu gösterilir: *Ağacın dalı*. ç) Bir niteliğin bir varlığa ait olduğu belirtilir: *Yemeğin sıcağı*. d) Bir durumun veya sonucun bir varlıkla ilgili olduğu belirtilir: *Sigaranın zararı*. e) Bir işle, o işi yapan arasındaki ilişki gösterilir: *Düşmanın saldırısı*.

Mayzel, 1944 yılında yaptığı Türk Dilinde izafet (İzafet v Turetskom Yazıke) başlıklı doktora tezinde belirtili ad tamlamalarını anlamları bakımından yedi gruba ayırmıştır: a) Bir şeyin (maddenin) bir şeye ait olduğunu gösterir: *Kadının şapkası*, b) Bir vasfın bir şeye ait olduğunu gösterir: *şapkanın beyazlığı*, c) Yapı maddesi olan şeyin yapılan şeye ait olduğunu gösterir: *şapkanın fötrü*, ç) Parçanın bütüne ait olduğunu gösterir: *Aslanın başı*, d) Kılışın subjektine (gerçekleştirilene) ait olduğunu gösterir: *Muallimin okuması*, e) Kılışın objektine ait olduğunu gösterir: *Mektubun yazılması*, f) Durumun (hâlin) onu meydana getirene ait olduğunu gösterir: *Çocuğun uykusu*" (Akt. İnan 1958: 283).

Dixon (2005: 317)'in sınıflaması şöyledir: 1. Devredilebilir bir sahiplik, sahip olanın isteğiyle sahip olduğu bir şey: *Ali'nin arabası, Ayşe'nin yüzüğü, benim köpeğim*; 2. bir akrabalık ilişkisi: *Benim Annem, Ayşe'nin kocası*; 3. Sahip olanın devredilemeyen bir parçası: *Ali'nin ayağı, ağacın çiçeği, benim adım*. 4. Sahip olanın bir niteliği: *Ayşe'nin yaşı, senin kıskançlığını, Ali'nin iyi kalpliliği, Can'ın fikri*. 5. Sahip olanın genel anlamda ilgisinin olduğu bir şey: *Ali'nin memleketi, benim dişim, senin patronun*. (Akt. Benzer, 2012 33-40)

Langacker (1995: 56-57) *sahiplik, akrabalık ve bütün/parça* (özellikle vücut uzuv) ilişkilerinin bütün dillerde belli tamlamalarla ifade edildiğini belirtmiştir. Yazarın ayrıntılı sınıflaması şöyledir: Sahip olan açısından, sahip olunan şöyle olabilir: 1. Sahip olunan bir şey:

onun arabası; 2. Bir akraba: **onun teyzesi**; 3. Bir uzuv: **benim dizim**; 4. Sahipsiz bir iyelik: **bebeğin beşiği**; 5. Hareket ettirilen bir şey: **onun piyonu**; 6. ilgili bir birey: **bizim garson**; 7. Geniş bir topluluk: **onların grubu**; 8. Birinin kontrolündeki bir şey: **benim odam**; 9. Fiziki bir nitelik: **onun ağırlığı**; 10. Zihnî bir nitelik: **onun ağırbaşlılığı**; 11. Sürekli bir yer: **bizimkomşuluğumuz**; 12. Geçici bir yer: **benim yerim**; 13. Bir durum: **senin vaziyetin**; 14. Gerçekleştirilmiş bir olay: **Oswald'ın suikasti**; 15. Gerçekleşen, geçirilen bir olay: **Kennedi'nin suikasti**; 16. Seçilen bir şey: **sizin adayınız**; 17. Bir görevi yerine getiren bir şey: **bizim otobüs**; 18. Barındırılan bir şey: **köpeğin bitleri**. (Akt. Benzer, 2012: 33-40)

5. Tasniflerin Değerlendirilmesi

Adı geçen 8 dilbilimcinin (*Haydar Ediskun, Kaya Bilgegil, Tahir Nejat Gencan, S.S. Mayzel, Andrey Kononov, Robert Dixon, Ronald Langacker, Sezai Güneş*) yaptıkları sınıflandırmalar göz önünde bulundurulduğunda belirtili ad tamlamalarının anlamları hususunda benzerlikler ve farklılıkların mevcut olduğu gözlemlenmiştir. Her birinin en fazla 7 gruplandırma yaptığı görülürken adlandırma farklılıkları dikkat çeker. Ortak noktalardan ilki hepsinin belirtili ad tamlamalarının “**iyelik**” anlamına yer vermeleridir. *İyelik, sahiplik veya aitlik* şeklinde isimlendirilen bu başlığı daha iyi açıklamak için şu tanımdan faydalanılabilir; Belirtili *ad tamlaması olarak anılan tamlama türünün çoğunlukla iyelik bildirdiği varsayılır ve bu varsayımdan dolayı bazı çalışmalarda iyelik tamlaması olarak da adlandırılmıştır.* (Kaçalın, 2002)

İyelik anlamı içerisinde *sahip olan, sahip olunan ve bu ikisi arasındaki ilişki* olmak üzere üç unsur barındırır. (Storto'dan akt. Benzer, 2012: 462) Ayşe'nin bilgisayarı tamlamasına bakıldığında sahip olan Ayşe, sahip olunan bilgisayar ve aralarındaki ilişki ise sahiplik ilişkisidir. Aynı zamanda bu sahiplik geçici ve devredilebilirdir. Birbirlerine çok yakın gibi gözüken sahiplik ve aitlik başlıklarının aynı kategoride incelenmemesi de bu ayrım üzerine kuruludur. İnsanın kulağı ya da bacağı gibi uzuvları insana ait olan uzuvlardır. Devredilemezler ve kalıcıdır. Fakat yazının sonunda yapılacak olan tasnifte sahip olan ve sahip olunan arasındaki sahiplik ilişkisinin geçici veya kalıcı ya da devredilebilir olması ölçütleri dikkate alınmayacak, bu konu iyelik anlamı başlığı altında incelenecektir.

Örnek	Sahiplik	Doğuştan	Somut	Akrabalık	İnsana ait
1- Ayşe'nin boyu	+	+	+	-	+
2- Ayşe'nin iyiliği	+	+/-	-	-	+
3- muhtarın cenazesi	-	-	+	-	+
4- Ayşe'nin kocası	+	-	+	+	-
5- Yalçın'ın mahallesi	-	-	+	-	-
6- Şapkanın beyazlığı	+	+	+	-	-
7- Vapurun bacası	+	-	+	-	-
8- Elif'in diş ağrısı	+	-	+/-	-	+

Tablo 1: Türkçede Sahip Olan ve Sahip Olunan Özellikleri

İncelenen 8 belirtili ad tamlaması belirtilen ölçütler bakımından tahlil edildiğinde benzerlik ve farklılık gösterirler. Bu benzerlik ve farklılıkları sınıflandıracak olursak;

a) Sahip olan insandır, sahip olunan şey somuttur ve sonradan kazanılır: Ayşe'nin **kocası**

b) Sahip olan insandır, sahip olunan şey somut veya soyuttur ve sonradan kazanılır: *Elif'in diş ağrısı*

c) Sahip olan nesnedir, sahip olunan somuttur ve sonradan kazanılır: *Vapurun bacası*

ç) Sahip olan nesnedir, sahip olunan somuttur ve doğuştan kazanılır: Şapkanın *beyazlığı*

d) Sahip olan insandır ve doğuştan gelen bir sahipliktir: Ayşe'nin **boyu**

e) Sahip olan insandır ve sonradan veya doğuştan gelen bir sahipliktir: Ayşe'nin *iyiliği*

f) Uzun süreli bir sahiplik anlamı mevcut değildir. Sonradan ve somut olarak kazanılır: muhtarın *cenazesi*, *Yalçın'ın mahallesi*

Yapılan inceleme sonucunda ortaya çıkan bir diğer tez ise belirtili isim tamlamasının aynı anda birden fazla anlama sahip olabildiğidir. Örneğin ; “masanın ayağı” tamlamasını incelediğimizde ayak masanın bir parçası olduğundan bir bütün-parça ilişkisinden söz edilebilir. Fakat yine aynı tamlamadaki ayak masaya aittir; masa sahip, ayak ise sahip olunandır. Aralarında geçici olmayan ve devredilemez bir ilişki mevcuttur. Benzer veya yakın örneklerin yazarlar tarafından farklı isimlendirilmesi de bu durumun doğurduğu sonuçlardan bir tanesidir. Yapılan tasniflere yanlış veya farklı demek doğru olmayacaktır.

Tüm bu araştırmadan hareketle belirtili isim tamlamalarının aralarındaki anlam ilişkilerini 8 ayrı dilbilimcinin (*Haydar Ediskon, Kaya Bilgegil, Tahir Nejat Gencan, S.S. Mayzel, Andrey Kononov, Robert Dixon, Ronald Langacker, Sezai Güneş*) tasniflerini de göz önünde bulundurarak tablo şeklinde gösterecek olursak:

1- İyelik	Sinem'in kalemi, onun odası
2-bütün-parça	aslanın başı ,geminin direği
3- nitelik-nicelik	kızın yaşı, çocuğun vurdumduymazlığı
4-yer-za man	Nişantaşı'nın sokağı, ayın üçü
5-varlık-eylem	muallimin okuması, mektubun yazılması
6- Ayırma-tahsis	Çorum'un leblebisi, Karadeniz'in yağmuru
7-Sebeup-sonuç	çalışmanın yorgunluğu, zayıflamanın ödülü
8-Görev	kurumun yöneticisi, okulun müdürü

Tablo 2. Belirtili Ad Tamlamalarının Anlamları

Oluşturulan tabloda belirtili ad tamlamaları 8 ayrı başlıkta irdelenmiş ve örneklendirilmiştir. Daha önce de belli bir anlama sahip tamlamanın aynı anda farklı bir anlama da sahip olabileceğini belirtmiştik. Örneğin; okulun müdürü tamlamasında görev anlamının yanı sıra bütün-parça ilgisi de kurulabilir. Fakat verilen örnekler anlam ilişkisinin baskın olduğu başlık altında değerlendirilmiştir.

6. Muharrem Ergin'in “Türk Dil Bilgisi” Kitabından Alınan 100 Belirtili Ad Tamlamasının Anlamı

1-) öğrencinin kitabı => *iyelik* anlamı

2-) onların gidişi => *varlık-eylem* (Eylem, gerçekleştirene aittir.)

3-) **bunların** yan yana **gelmeleri** => *varlık-eylem*

4-) bunların konuşmaları => *varlık-eylem*

- 5-) Türkçenin ömrü => *iyelik*
- 6-) onların münasebeti => *iyelik*
- 7-) konsonantların sınıflandırılması => *ayırma-tahsis*
- 8-) kavramın sahibi => *iyelik*
- 9-) başka **zarfların manaları** => *iyelik*
- 10-) **grubun** esas **unsuru** => *bütün-parça*
- 11-) kelimenin heceleri => *bütün-parça*
- 12-) bizim dilimiz => *iyelik*
- 13-) cümlelerin anlamı => *iyelik*
- 14-) Batı **Türkçesinin ilk devresi** => *yer-zaman* (zaman belirtir.)
- 15-) kelimelerin sıralanışı => *varlık-eylem* (eylem, gerçekleştirene aittir.)
- 16-) herkesin aklı => *iyelik*
- 17-) bir **milletin** bütün **fertleri** => *bütün-parça* (*iyelik anlamı da olmasına rağmen bütün-parça ilgisi ağır basar.*)
- 18-) onun istisnası => *iyelik*
- 19-) varlıkların isimleri => *iyelik*
- 20-) onun işleri => *iyelik*
- 21-) devrenin sonları=> *yer- zaman* (zaman belirtir.)
- 22-) şahıs zamirlerinin lokatifi => *nitelik-nicelik*
- 23-) onun vasıtalığı => *iyelik*
- 24-) nesnelere hepsi => *ayırma-tahsis*
- 25-) onların şekilleri => *iyelik*
- 26-) onun tabiatı=> *iyelik*
- 27-) Osmanlıcanın sonları => *yer-zaman* (zaman belirtir.)
- 28-) **eklerin** kullanılış **sahası** => *yer-zaman* (yer belirtir.)
- 29-) **dilin** bir takım **kanunları** => *iyelik*
- 30-) 15.asrın sonları => *yer- zaman* (zaman belirtir.)
- 31-) zamirlerin çekimi => *varlık-eylem*
- 32-) grubun vurgusu => *iyelik*
- 33-) hareketin gerekliliği => *nitelik-nicelik*
- 34-) Muharrem Ergin'in birçok eseri => *iyelik*

- 35-) iki unsurun arası => *yer-zaman* (yer belirtir.)
- 36-) **fiilin** geniş **zamanı** => *iyelik* (*yer-zaman ifade ediyor gibi gözükse de zaman, fiilin kendi kendine sahip olduğu bir kavramdır.*)
- 37-) Hint-Avrupa dil **ailesinin** Asya **kolu** => *bütün-parça*
- 38-) sesinin doluluğu => *nitelik-nicelik*
- 39-) **tamlamanın** sıfat **unsuru** => *bütün -parça*
- 40-) işaret **zamirlerinin** **lokatifi** => *nitelik-nicelik*
- 41-) dil birliklerinin sonu=> *yer- zaman* (*yer belirtir.*)
- 42-) bunların başlıcaları => *yer-zaman* (*yer belirtir.*)
- 43-) kavmin dili => *iyelik*
- 44-) sesin tesiri => *sebep-sonuç*
- 45-) varlıkların karşılanması => *varlık-eylem*
- 46-) işaret **zamirlerinin** **akkuzatifi** => *nitelik-nicelik*
- 47-) sıfatın vurgusu => *iyelik*
- 48-) **Türkiye'nin** bugünkü **meseleleri** => *iyelik*
- 49-) ilim **hayatının ürünü** => *iyelik*
- 50-) Türkçenin problemleri => *iyelik*
- 51-) zamirlerin birleşmeleri => *varlık-eylem*
- 52-) kuşun kafesi => *iyelik*
- 53-) masanın ayağı => *bütün-parça*
- 54-) nesnelere bilinmesi => *varlık-eylem*
- 55-) hareketlerin adları => *iyelik*
- 56-) cümlenin unsuru => *bütün-parça*
- 57-) üç **konsonantın** ilk **ikisi** => *ayırma-tahsis*
- 58-) komşumuzun kızı => *iyelik* (*akrabalık anlamı vardır.*)
- 59-) dillerin ifadeleri => *iyelik*
- 60-) suyun yolu => *yer-zaman* (*yer belirtir.*)
- 61-) Ahmed'in atı => *iyelik*
- 62-) kök **manasının belirsizliği** => *nitelik, nicelik*
- 63-) yeni **çekimin yanı** => *yer-zaman* (*yer belirtir.*)
- 64-) senin mesleğin => *iyelik*

- 65-) Türk edebiyatının esasları => *iyelik*
- 66-) kışın sonları => *yer-zaman* (*zaman belirtir.*)
- 67-) seslerin duyulması => *varlık-eylem*
- 68-) onun suçu => *iyelik*
- 69-) hitaplı şekillerin kullanılması => *varlık-eylem*
- 70-) zamanın şahısları => *iyelik*
- 71-) kelimenin manası => *iyelik*
- 72-) sesin taklidi => *nitelik-nicelik*
- 73-) ismin önü => *yer-zaman* (*yer belirtir.*)
- 74-) onun karşılığı => *iyelik*
- 75-) onun sahası => *iyelik*
- 76-) isimlerin başı => *yer-zaman* (*yer belirtir.*)
- 77-) dilin doğuşu=>*yer-zaman*(*varlık-eylem ilişkisinden de bahsedilebilir. Fakat cümlelerin devamı incelendiğinde bu tamlama ile “zaman” vurgusu yapıldığı görülür.*)
- 78-) pencerenin camı => *bütün-parça*
- 79-) **nesnelerin** hareket **vasıfları** => *iyelik*
- 80-) misalin şekli => *iyelik*
- 81-) bir **dilin** iki **cephesi** => *bütün-parça*
- 82-) Kaşgarlı'nın beğendiği => *varlık-eylem*
- 83-) onların birlikteliği=> *iyelik*
- 84-) **sıfatların** bir **kısmı** => *bütün-parça*
- 85-) Türklük **kollarının** yeni kültür **merkezleri** => *yer- zaman* (*yer belirtir.*)
- 86-) onların birlikleri => *iyelik*
- 87-) hava akımının yükselmesi => *varlık-eylem*
- 88-) ağacın gölgesi => *iyelik*
- 89-) kelimelerin bünyesi => *bütün-parça*
- 90-) seslerin cinsi => *nitelik-nicelik*
- 91-) Kıpçak unsurlarının yaptığı => *varlık-eylem*
- 92-) iki **unsurun arası** => *yer-zaman*
- 93-) emir şeklinin sonu => *yer-zaman*
- 94-) sizin hanım => *iyelik*

- 95-) çocuğun kalemi => *iyelik*
 96-) senin etrafın => *yer-zaman*
 97-) Osmanlıcanın içi => *yer-zaman (zaman belirtir.)*
 98-) benim kalemim => *iyelik*
 99-) Batı **Türkçesinin başı** => *yer-zaman (zaman belirtir.)*
 100-) Eğitim Fakültelerinin öğrencileri => görev

1- İyelik	%43
2- Yer-zaman	%20
3- Varlık-eylem	%12
4- Bütün-parça	%11
5- Nitelik-nicelik	%8
6- Ayırma-tahsis	%4
7- Sebep-sonuç	%1
8- Görev	%1

Tablo 3: Muharrem Ergin'in Türk Dil Bilgisi 'nde belirtili ad tamlamalarının anlamlarının kullanım sıklığı

Sonuç

Dil üzerine yapılan çalışmaların artmasıyla dilbilimciler kelime ve kelime grupları arasındaki anlam hususunu incelemeye başlamıştır. Tamlamaların insan zihninde uyandırdığı tasarım, düşünce ve içerik doğrudan tamlayan ve tamlanan unsurun aralarında kurduğu anlam ilişkisi ile ilintilidir. Dolayısıyla insanlar arasında anlam aktarımını sağlamak amacıyla kullanılan cümlelerin oluşumunda tamlamalar, tamlamaların oluşumunda da anlam önemli birer etmendir. Çalışmanın sonucunda yapılan değerlendirmeler ve tanımlamalar incelenerek belirtili ad tamlamalarının anlamları; *iyelik*, *yer-zaman*, *varlık-eylem*, *bütün-parça*, *nitelik-nicelik*, *ayırma-tahsis*, *sebep-sonuç* ve *görev* başlıkları ile isimlendirilmiştir.

Çalışmanın sonunda dil sahası araştırmacılarından Prof. Dr. Muharrem Ergin'in Türk Dil Bilgisi kitabından alınan 100 adet belirtili ad tamlaması anlamları ile belirtilmiştir. Bu tamlamaların kullanım sıklığı tablo ile gösterilmiştir. Bu kaynak seçiminin amacı örneklerin incelenmesi, çoğaltılması ve örnekler vasıtası ile tamlamalar üzerine bir sonuca ulaşmaktır. Elde edilen ilk sonuç %43'lük bir oran ile kaynakta en fazla "iyelik" anlamı veren tamlamalara yer verildiğidir. Fakat bu yüzdelik dilimleri doğrultusunda elbette Türkçede en çok kullanılan belirtili isim tamlamalarının "iyelik" anlamını verdiğini söylemek doğru olmayacaktır. Yararlanılan kaynağın içeriğini göz önünde bulundurursak Türkçe ile ilgili terimlerden oluşması tamlamaların anlam özelliğinin değişmesine sebep olabilmektedir. Çünkü tamlamanın unsurlarının çoğunluğu insana aitlik özelliğine sahip değildir. Bu da bazı başlıkların değerlendirilememesine sebep olmuştur. Örneğin tabloda yüzdelik olarak en az sayıya sahip olan başlıklar "görev" ve "sebep-sonuç" başlıklarıdır. Kaynakta yer alan tamlamaların çoğunluğunun insan dışı varlıklar olması da bu tamlamaların kullanım sıklığını azaltmıştır.

Yapılan çalışma sonucunda gözlemlenen bir diğer sonuç ise bir tamlamanın aynı anda birden fazla anlama sahip olabildiğidir. Örneğin "kelimenin hecesi" sözcük grubunu inceleyelim: Unsurlar

arasında hem “bütün-parça” hem de “iyelik” anlamlarından söz edilebilir. Bu noktada dil bilgisinin semantik tarafının tıpkı felsefe gibi kişisel görüşlere açık ve yorumlanabilir olduğunu belirtmek gerekir.

Kaynaklar

- Atabay, Neşe; Kutluk, İbrahim ve Özel, Sevgi (1983). “*Sözcük Türleri*”, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Banguoğlu, Tahsin (1986), “*Türkçenin Grameri*”, TDK Yayınları.
- Benzer, Ahmet (2012), “*Belirtili Ad Tamlamalarının Anlamları*”, Türkbilig 33-40.
- Benzer, Ahmet (2012). “*Belirtili Ad Tamlamalarının Sahiplik (İyelik) Anlamı*” Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 9, sayı: 20.
- Bilgegil, M. Kaya (1982). “*Türkçe Dilbilgisi*”, İstanbul, Dergâh Yay. 2. Baskı İstanbul.
- Demir, Celal (2007). “*Türkiye Türkçesi Gramerlerinde İsim Tamlaması Sorunu ve Bir Tasnif Denemesi*” Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi, Cilt:7 Sayı:1 s:27-54 İzmir.
- Demir, Celal(2007). “*Türkiye Türkçesinde İsim Tamlamasını Oluşturan Öğelerin Söz Dizimsel ve Anlamsal Özellikleri*” Turkich Studies International Periodical For The Languages ,Literature eand History of Turkish or Turkic Volume 2/4.
- Dixon, R.M.W. (2005). “*A Semantic Approach to English Grammar*”, New York: Oxford Üniversitesi Yayınları.
- Ediskun, Haydar(1985). “*Türk Dilbilgisi*”, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Erenoğlu, Dilek, “*Grammer-Dilbilgisi*”, Türkiyat Araştırmaları Dergisi.
- Ergin, Muharrem (1993), “*Türk Dil bilgisi*”, Boğaziçi Yayınları, İstanbul.
- Gencan, Tahir Nejat, (1982), “*Dil bilgisi*”, Yirmi birinci Basım, Kanaat Yayınları, İstanbul.
- Gemalmaz, Efrasiyap (1996). “*Türkçede İsim Tamlamalarının Derin Yapısı*”, Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, 4: 165-172.
- Gökdayı, Hürriyet (2007). “*Öbekleri Oluşturan Sözcükler Arasındaki Anlam İlişkileri*”, TÜRÜK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halk Bilimi Araştırmaları Dergisi, yıl: 5 sayı:11.
- İnan, Abdülkadir (1957). S. S. MAYZEL: Türk Dilinde İzafet (İzafet v Turetskom Yazıke,) Sov. Cumhuriyeti İlimler Akademisi yayımlarından M.-L. 1957 Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten, 6, 279-313.
- Koç, Nurettin (1996). “*Yeni Dil bilgisi*”, İnkılâp Kitap Evi, İstanbul
- Üstünova, Kerime (2005). “*Ad Tamlaması-İyelik Öbeği Ayrımı*”, Türk Dili, 418-425.
- Korkmaz, Prof. Dr. Zeynep (1992). “*Grammer Terimleri Sözlüğü*”, TDK Yayınları, Ankara.